

Generallieutenant Henrik Jørgen Huitfeldt og hans to Fruer.

Meddelt som Prøve paa en Familiehistorie

af H. J. Huitfeldt-Kaas.

(Sluttet.)

Som ovenfor nævnt, vare Ægtefællerne Eiere af On sø Kirke. Den blev ved Kongeskjøde af 14 Juli 1723 tilskjødet Oberst Huitfeldt for 650 Kroner (eller 728 Rdlr. Courant), hvormed han paa Auctionen over Kirkerne var bleven hoistbydende, og som han 27 Marts 1723 havde erlagt. Han erholder derfor Kirken med alt tiliggende Kirkegods, nemlig Berge 1½ Hud med Bygsel, Hauge 1 Hud, Strand Ødegaard 3 Skind, Valle 4 Skind, Morseng 3 Skind, Ormen 1 Fjerdings Blandingsmel, Kraberud 3 Skind, tilligemed Tienden, Levekjør etc. efter Kirkestolens og Jordebogens Formelding. Jus vocandi forbeholdes Kongen, men Kjøberen nyder Kirkens Beholdning. Han har Ret til igjen at sælge Kirken og dens Gods, dog saa at Landskyld og al Rettighed følger Kirken som hidtil. Hvis Kirken ikke i Henhold til Forordn. af 2 April 1701 holdes i tilbørlig Stand, forbydes den og dens Gods til Kongen. Dens mulige Gjæld til andre Kirker har Kjøberen ei at tilsvare, men kan heller ikke indkræve nogen Gjæld til sin Kirke fra andre Kirker. Kjøberen udreder alle Kirken nu paahvilende ordinaire aarlige Udgifter og Paalæg¹⁾. — Allerede i 1713 havde Herskabet paa Elingaard tænkt paa at erhverve Tienderne i On sø, hvilket sees af en Skrivelse fra Rentekammeret til Stiftsdirectionen i Christiania af 2 Decbr. 1713, hvori forespørges, hvad denne kan have at erindre ved en Ansøgning fra Oberstlieutn. Huitfeldts Frue om, at On sø Konge- og Kirketiende maatte tillægges den adelige Sædegaard Elingaard, der er hende testamenteret af hendes Kjæreste; Kongetienden var nemlig tillagt Christiania Capitel²⁾. Stiftsdirectionens Erklæring, der for Tiden ikke kjendes, har maaske gaaet i fraaraadende Retning, og Sagen blev saaledes først iverksat ved Kirkens Overgang til Elingaards Eier. — Mod sin Sognekirke viste Huitfeldt og hans Frue sig gavmilde, saaledes som det vil sees af føl-

¹⁾ Skjødeprotocol No. 1 S. 375—84 i Norske Rigsarchiv.

²⁾ Rentekammerets Copibog og sammes Breve til Stiftsdirectionen i Bispearchivet, begge i N. Rigsarchiv.

gende Fortegnelse i »Kirkestolen« i Norske Rigsarchiv over deres Gaver, der tildels synes at have staaet i Forbindelse med Begivenheder i Familien, af hvilke i alle Fald nogle ville findes omtalte ovenfor: 1714 forærede de en skøn Alterdug, 1718 et Alterklæde af gylden Atlask med tykke Guldblommer, 1725 en rød Fløiels Messehagel med Guldgalon, 1726 to Tinflasker og en stor Klokke, 1732 en skøn Messeskjorte og et skjønt Tinfad til Funten og i 1734 en Alterdug¹⁾. — Ved Onse Kirke laa en af Huitfeldts og hans tvende Fruers fælles Oldefader, Kantsler Jens Bjelke, opført muret Begravelse, i hvilken denne, hans Frue og flere Børn vare bisatte samt desuden forskjellige af hans cognatiske Descendenter, der havde eiet de omliggende, fra ham arvede Herregaarde, saaledes Medlemmer af Familierne Marschalck, Schade, Pultz og Rosenkrantz; gjennem næsten hele det 18de Aarhundrede benyttedes den nu som Familiebegravelse for den Huitfeldtske Familie som disse Herregaardes og Kirkens Eier, da Familien Bjelke forlængst havde forladt Norge; først i 1820-Aarene bemægtigede Communen sig uden Ret Gravcapellet, som omdannedes til Sacristi, og lod Kisterne nedgrave paa Kirkegaarden. Lieutenant N. Werenskiold paa Amundrød fik taget en Afskrift af Kisternes Inscriptioner, hvorefter de ere trykte i B. Moes Tidsskr. f. d. norske Personalhist. 1 R. S. 182—98.

En ret værdifuld Eiendom var ogsaa *Kjøberg Bro*. Denne var opført af H. J. Huitfeldt, formentlig ved Aar 1711, paa et Sted, hvor der forhen kun var et farligt Færgested, og havde kostet 309 Rdlr. at anlægge, hvilken Sum blev ham refunderet af Kongen, som derpaa skulde oppebære Bropengene. Broen blev imidlertid atter kjøbt af Oberst H. J. Huitfeldt paa Auction 28 Juli 1732 for 141 Rdlr. Courant, Budet approberedes af Kongen 26 Septbr. og Skjøde udstedtes 25 Novbr. 1732, efter at Pengene vare erlagte i den Norske Zahlkasse 25 Octbr. s. A. Kjøberen forpligtes til at holde Broen istand og betale den, der opvarter Broen, mod at han fra Begyndelsen af Aaret 1732 nyder Indkomsterne efter den fastsatte Taxt, der dog ei betaales af dem, som reise til Kongens Tjeneste eller med Friskyds. Kjøberen oppebærer de af Onse Almue fra Formaalets Tid aarlig svarede 8 Skilling af hver Fuldgaard og af de andre à l'advenant. Kjøberen eller den, han til Broens Opvartning ordinerer, nyder efter Kammercollegii Ordre Frihed til

¹⁾ N. Nicolaysen, Norske Stiftelser III S. 256.

Husnæring uden Consumptions Svarelse. Broen er 146 Sjællandske Alen i Længden og 8 i Bredden med understaaende 7 Kar i Vandet, men da Bakken aarlig udfalder, synes Broen aarlig at ville tiltage og saaledes i Længden at blive 170 Alen. Broen er repareret, saa den kan passere for Sommeren, men vil til Vinteren tiltrænge Reparation¹⁾. — Broen vedblev paa Grund af Bropengene at være en Herlighed for Kjølbærg indtil langt over Midten af indeværende Aarhundrede, efter hvilken Tid den tabte mere og mere af sin Betydning, undtagen for de nærmest boende, ved Anlægget af nye Veie og den Smaalenske Jernbane. Her forefaldt 14 Aug. 1814, samme Dag Conventionen til Moss sluttedes, en Træfning mellem Nordmænd og Svensker, hvilke sidste forcerede Broen og trængte Generalmajor Arenfeldts Brigade tilbage.

En Forordning om Havnevæsenet af 16 Septbr. 1735 tillod Grundeiere at indrette Fortoiningsringe af bestemte Dimensioner og derfor at oppebære de fastsatte Afgifter, nemlig 48 Skilling for Skibe over 100 Læster og 32 Sk. for mindre Fartøier; for Ringenes Brug til Varpning skulde erlægges Halvdelen. Generalmajor Huitfeldt, erklærede selv at ville lade nedsætte Ringe paa sin Grund, og ved en Besigtelsesforretning af Havnecommissionen i Frederiksstad og de derunder sorterende Havne i Aaret 1739 omtales de allerede ved forrige Forretning forefundne nødvendige Jernringe, nemlig to i Krosneslandet og to i Græsviglandet (begge Steder i Onsø Sogn), nedsatte af Generalmajor Huitfeldt som Grundeier, at være i forsvarlig Stand²⁾.

Under sit lange Ophold i Danmark i Slutningen af 1713 og Begyndelsen af 1714, da han indgik sit andet Ægteskab, besørgede Huitfeldt ogsaa forskjellige andre Sager, der berørte hans Godser og Formuesanliggender. Foruden andre ovenfor omtalte Sager ansøgte han om fornyet Oprettelse af et Ladested i Elinkilen, en Bugt af Christianiafjorden i Nærheden af Elingaard. Kammercollegiet sendte Ansøgningen til Stiftamtmand W. de Tonsbergs Erklæring, der imidlertid, efter at Amtmand N. Werenskiolds Betænkning 30 Decbr. 1713 var æsket, gik Svogeren imod, idet Tonsberg 20 Januar 1714 til Rentekammeret forklærede, at der vel for nogle og 30 Aar siden havde været en Ladeplads i Elinkilen.

¹⁾ Skjødeprotocol No. 14, S. 602 ff. i Norske Rigsarchiv.

²⁾ N. Rigsarch., Statholderskabets Arch., Havnevæsenet søndenfjelds 1742—50; Gamle Docum. vedk. Norges Havnevæsen, No. 17 b, B. 2. No. 490.

med en særskilt ansat Toldbetjent, men at dette befandtes at være Kongen til Skade og de omliggende Kjøbstæder til Fordærvelse; det var hellere at ønske, at Ladestederne Sogn og Krogstad kunde afskaffes, end at nye bleve anlagte, navnlig af Hensyn til Frederiksstad, der faar sin meste Trælast fra Onsó, hvilket vilde ophøre, naar Udførsel foregik i Elinkilen, idet Bønderne, som fast alle tilhøre Huitfeldt, vilde blive nødte til at sælge ham deres Trælast¹⁾.

3 Novbr. 1716 skjænkede Oberstlieutn. H. J. Huitfeldt og hans Frue, Birg. Chr. Kaas, 50 Rdr. til det paa Kolberg-Eie oppe mod Onsó Kirke staaende Hospital eller Fattighus, hvortil Broderen, daværende Oberst Hartvig Huitfeldt, ligeledes skjænkede 50 Rdlr.; den samlede Sum skulde indestaa hos H. J. Huitfeldt som Eier af Elingaard og sammes følgende Eiere mod at svare 5 Rdlr. i aarlig Rente i to Terminer nemlig til Jul og Paaske til lige Deling mellem de fattige i Hospitalet, hvor fire Personer af ham eller hans Efterfølgere paa Elingaard derhos skulde bevilges frit Ophold. Endvidere skjænkede han dertil aarlig 3 Tønder godt Havremel, Halvdelen at gives til Jul og Halvdelen til Paaske af ham og følgende Eiere af Elingaard. Endelig skjænkede han ogsaa Fattighuset aarlig 30 Læs god Stokkeved, forsvarlig læsset, hvilke Opsidderen paa hans Bondegaard vestre Utne hver Vinter skulde levere Fattighuset istedenfor den Brændeved, han ellers havde at skaffe til Elingaard, hvilket han haaber, at Elingaards følgende Eiere ville lade vedvare. Han forpligter sig og Efterfølgere til at vedligeholde og, om fornødiges, fra nyt opbygge Hospitalets Bygning. Dettes Beboere skulle føre et christeligt og forligeligt Levnet, og til at paase deres Tarv gives Sognepresten i Onsó Fuldmagt saa vel som til at modtage og uddele Pengene til dem. Gavebrevets Original deponeredes hos Sognepresten Hans Omsted. — 11 Novbr. 1717 gjordes et Tillæg til det foregaaende Gavebrev, idet Oberst Hartvig Huitfeldt atter havde skjænket 50 Rdlr., hvorved Renten var forøget til $7\frac{1}{2}$ Rdlr. aarlig; det bestemtes derfor, at der herefter skal være 6 fattige i Hospitalet, af hvilke i det mindste en skal være af nogen Rørlighed for at kunne hjælpe de mere skrøbelige. Med Hensyn til Melet fastsættes som formentlig tjenligere, at det skal uddeles til Jul, Paaske og St. Hansdag, hver

¹⁾ Stiftets Copibog No. 4 fol. 59 og 65—66 i Norske Rigsarchiv.

Gang med en Trediedel. — Til den ovennævnte Sum havde den afdøde Pige Martha Sophia Worm, der havde tjent paa Elingaard til Fruens Opvartning, endnu lagt 50 Rdlr., hvorom Huitfeldt 4 Novbr. 1721 gjorde en Tilføielse paa Gavebrevet. — Endelig henlagde ogsaa H. J. Huitfeldt og hans Frue 4 April 1728 til Fattighuset 30 Rdlr., som Fru Maria Christine Krabbe, sal. Generalmajor Ulrik Christian Kruses Enke, havde betalt for sin Mands og to Børns Bisættelse i Onsø Gravcapel. — Hospitalet bestaar fremdeles med nogle yderligere Gaver af et Par senere Eiere af Elingaard og havde endnu i 1856, som fastsat, 6 Lemmer, hvoraf det ene var et Barn¹⁾. — Uagtet Familien Huitfeldt paa Elingaard saaledes maatte regnes blandt Sognets Velgjørere, vistes der samme saa liden Pietet, at man ikke engang respectede Gravfreden, men nedgrov dens Kister paa Kirkegaarden uden endog paa nogen Maade at betegne Stedet; samtidig satte man sig, som ovenfor nævnt, uden videre i Besiddelse af det af Stamfaderen Jens Bjelke opførte Gravcapel og forvandlede det til et Sacristi for Kirken, uagtet det selvfølgelig var privat Eiendom og ikke med Kirken overgaaet til Sognet. I Aaret 1875 blev Onsø gamle Kirke fuldstændig nedrevet. Indskrifterne paa de ved denne Leilighed fundne Gravplader, der indsendtes til Rigsarchivet, ere aftrykte i »Personalhistorisk Tidsskrift« I. S. 247—49. Af de 4 Kobberfløie, der fandtes paa Smaataarnene ved Spirets Fod, og som allerede vare solgte til en Metalhandler, bleve de to, der vare bedst bevarede, reddede fra Undergang af Adjunkt M. Arnesen paa Frederikshald og den ene overladt til Rigsarchivet, den anden til nærværende Forfatter, paa hvis Hus i Homannsbyen i Christiania den nu har faaet Plads. Fløiene bare alle Aarstallet 1591 og S(alig) Henrik Brockenhuus's og Fru Dorthe Juels Vaabener og Initialer. Dette Ægtepar eiede nemlig Elingaard i Slutningen af det 16de Aarhundrede og vare Forældre til Kantsler Jens Bjelkes Frue, Sophie Brockenhuus.

Medens Sande Herregaard allerede strax efter Generallieutenant Huitfeldts Død gik ud af de Brockenhuus-Bjelkeske Arvingers Hænder, holdt Elingaard og Kjelberg sig endnu henved en Menneskealder i den Huitfeldtske Slægts Eie, men gik i 1770-Aarene ved Familiens Tilbagegang i økonomisk Henseende for første Gang over i borgerlige Hænder, Kjelberg dog kun for faa Aar, hvorefter Gaarden kom til Familien Werenskiold, der endnu besidder den. Med Tabet af

¹⁾ N. Nicolaysen, Norske Stiftelser, I S. 202—5; III S. 256 f. og 939.

Jordegodserne fulgte for den Huitfeldtske Familie ogsaa Nedgang paa andre Punkter, og den syntes nu uden Modstand at skulle glide over i Borgerstanden, idet heller ikke Ægteskabernes Standsmæssighed længere blev overholdt. Da tilbød Skjebnen endnu engang Slægten Anledning til at indtage sin gamle Plads blandt Danmarks Aristokrati; Geheimeconferentsraad Matthias Wilhelm Huitfeldt til Clausholm forsøgte at overføre sit Fideicommis til sine Norske Slægtninge; Planen strandede væsentlig paa en af disses ustandsmæssige Forlovelse, og de bleve nu enten ganske udelukkede af hans Testamente eller stilledes sidst deri. Endnu en Chance tilbød sig, da General H. H. v. Eickstedt døde i Aaret 1801 som sidste mandlige Descendent af Fru Birgitte Christine Kaas's ældste Søster, Fru Edel Cathrine Kaas (gift 1. m. Geheimeraad Valentin v. Eickstedt, 2. m. Viceadmiral Caspar v. Wessel); skjønt Fru Birgitte Christine Kaas, som ovenfor omtalt, ikke egentlig havde indbragt synderligt i det fælles Bo, syntes hun alligevel at skulle bringe sin Sønesøn, Capitain H. J. Huitfeldt, Formue, idet han nu var nærmeste Arving til det af Farmoderens Broder, General Henrik Bjelke Kaas, i 1766 oprettede Stamhus Kaaseslund, bestaaende af Herregaardene Boltinggaard og Rynkebygaard i Fyn, men ogsaa her lagde hans borgerlige Ægteskab ham Hindringer i Veien. Vel kom han efter adskillige Vanskeligheder i Besiddelse af Stamhuset, men maatte overlade dets Bestyrelse til sin næstældste Broder, hvis uheldige Forvaltning i Forbindelse med de daarlige Tider ansaaes for at gjøre dets Salg nødvendig. Kongelig Tilladelse hertil erhvervedes 1807 mod Substitution af et forholdsvis ringe Pengefideicommis, der endnu indehaves af hans Sønesøn. Vel er Slægtens Tilbagegang ved Hjælp af dette Fideicommis til en vis Grad forsinket, men er derfor lige uundgaaelig; under yderligtgaaende demokratiske Forhold kan et Fødselsaristokrati ikke bestaae; der respecteres kun Pengearistokratiet.

Til Oplysning om de ovenfor omtalte Slægtskabsforholde og Arvegangen for de nævnte Herregaarde vedfoies en Stamtavle over Hr. Hafthor Jonssøns og Fru Agnes Haakonsdatters ligebyrdige Descendents, der dog paa mange Punkter er standset med en Henviisning til Stamtavler, der ere udgivne i Trykken. For den Huitfeldtske Families Vedkommende er Stamtavlen selvfølgelig udførligere paa Grund af Anledningen, hvori den fremkommer.

Efter at den foran meddelte Biographi af Fru Birgitte Christine Kaas, Generallieutenant H. J. Huitfeldts anden Frue, allerede var færdigtrykt, er der fremkommet et hidtil ukjendt Digt fra hendes Haand, hvilket af kgl. Fuldmægtig Th. Boeck, til hvis betydelige Samlinger det nylig er indkommet, er skjænket Forfatteren heraf til et Supplement til det tidligere aftrykte. Digtet, der er skrevet med Forfatterindens egen Haand, er foranlediget ved Grev Christian Rantzows Afrejse fra Norge, hvor han havde været Statholder siden 1731, og hvorfra han 1739 blev forflyttet til Stiftamtmandskabet i Fyen, hvor flere af hans Godser, og navnlig hans Residents Brahesborg vare beliggende. Medens de ovenfor meddelte Digte, der ere skrevne i kortere Verslinier, i Almindelighed flyde let og correct, er dette ikke i samme Grad Tilfældet med det her meddelte, hvis Alexandriner synes at være faldne Forfatterinden noget vanskeligere og derfor have foranlediget flere Brud paa Prosodien. Poemet, der imidlertid vistnok fortjener at trykkes, er saalydende:

Een Norsks(!) afmatted Poët | Till Kiende giver her ved | Med
taare blandet bleck, Norges uformodentlig forlis | Ved | Voris Brafve
Stadholder | Den Høy Welbaarne Hr. Gref *Christian Rantzau* | Med
sin | Naadig og Dydefuld Græfnde¹⁾ | af Deris Græfvelig Excel-
lence | Og | Naadige Fru Græfindes | allerhørsomste | troforpligteste
| tiennerinde | *Birgitta Christina Kaas* | Ellinggaard d. 30 Maj | 1739.

Du stackels *Norges land*, Kort tid dig var bescherret

Vor Brafue *Stadholder*, med dydig *Fru gemahl*

Af hver Erlig *Norman* de Elschet er og æret

Syf aar vel holdes for, at være et fuld tall

Mens syf aar ald for Kort, at hafue En *Stadholder*

Hvis flid lyst og attraa, som en tro *Kongens Mand*

Ham meeget arbeid og besværlighed forvolder

At kunde faa alting udj saa god en stand

Som hans troschab og flid, det ynschete og vilde

Er det ey et stort tab for dette helle land

Misundelse hvorfor vill du *Norge* saa jlde

Vj miste schall saa snart, saa braf og vittig Mand

Hvor faar du Magen til Gref *Rantzau* os at sende

Sørg Store Gud for oss vj faar saa gaat igjen

Du Landes tarf og trang best ved forstaar og kiender

Vj høyt behøfuer Een som Bruger Mund og Pen

¹⁾ D. e. hans anden Frue Eleonore Hedeveg v. Plessen, f. 1708, † 1770.

For dette stackelß land til opkomst flor og Nøtte
 Gref *Rantzau* med gemahl i hver Mands Minde staar
 Jndpræntet fäst, som i En *Marmors* ære *Støtte*
 Hoß Mig og Mine de aldrig af Minde gaar
 Min underdanig tack, med taare bleck beblandet
 Aflæger ieg her ved, for mig og mine med
 For all beviste gunst og godhed uforandret
 Gref *Rantzau* med gemahl i ofuerflødighed
 Beteet har altid, mod os fra første stunde
 Jeg blef saa lykelig og dem i *Norge* saa
 Saa lenge Himmelen os livet vill forunde
 Vj yde schall vor tack som aldrig glemmes maa
 Hr *Stadholder* blif ved, med naadig Fru Græfinde
 At *conservere* os, deris Gevaagenhed
 Lad mig og Mine dog, altider hoß dem finde
 J deris *grace* og amindelse et stæd
 Gud lad dem mange aar med velstand sundhed glæde
 Henleve deris tid, fornøyet uden Sorg
 Gud pryde deris huß og græfuelige Sæde
 Med Naade lyche held, *Du Deyllige Brusborg.*
